

اثربخشی بازی درمانی بر مهارت های حرکتی و خلاقیت کودکان پیش دبستانی

حسین اعتماد^۱، نفیسه صداقت^۲

و علی خانه کشی^۳

دوران پیش دبستانی دوره ای حساس برای رشد مهارت های حرکتی و پرورش خلاقیت است و کیفیت تجربه های بازی محور می تواند مسیر رشد عصبی-شناختی کودک را شکل دهد. بازی درمانی با فراهم کردن موقعیت های ساختاریافته و در عین حال انعطاف پذیر، فرصت تمرین هماهنگی حرکتی، حل مسئله و بیان خلاقانه را در فضایی ایمن و انگیزاننده افزایش می دهد. از این رو، بررسی اثربخشی بازی درمانی بر مهارت های حرکتی و خلاقیت کودکان پیش دبستانی می تواند شواهد کاربردی برای مداخلات آموزشی-رشدمدار در مهدکودک ها و مراکز پیش دبستانی فراهم کند. هدف پژوهش حاضر، تعیین اثربخشی بازی درمانی بر مهارت های حرکتی و خلاقیت کودکان پیش دبستانی بود تا با استفاده از راهکارهای ارایه شده از این روش برای بهبود خلاقیت و مهارت های حرکتی کودکان در سنین پیش از دبستان که سالهای آغازین دوران کودکی است استفاده شود. برای این منظور طی یک پژوهش نیمه آزمایشی با پیش آزمون-پس آزمون و گروه کنترل ۳۰ نفر از کودکان پیش دبستانی شهرستان آمل بودند به شیوه ی نمونه گیری هدفمند انتخاب شده و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل قرار داده شدند. آزمودنیها در دو مقطع از نظر خلاقیت تورنس و تبحر حرکتی مورد ارزیابی قرار گرفتند. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد بازی درمانی به طور معناداری موجب بهبود مهارت های حرکتی و افزایش خلاقیت کودکان پیش دبستانی شده است ($P < 0.05$) این یافته ها حاکی از آن است که مداخلات بازی محور با ایجاد فرصت های تمرین حرکتی، تعامل و حل مسئله می توانند رشد چندبعدی کودک را تسهیل کنند. بنابراین، به کارگیری بازی درمانی به عنوان یک رویکرد عملی در محیط های پیش دبستانی برای ارتقای رشد حرکتی و خلاقیت توصیه می شود.

کلید واژه ها: اثربخشی، بازی درمانی، مهارت های حرکتی، خلاقیت، کودکان، پیش دبستانی

مقدمه

کودک در ابتدای تولد موجودی زیستی است که برای ادامه حیات و تحول جسمانی و روانی خود نیاز به توجه و مراقبت دلسوزانه دارد. هرچند پیوند مادر و کودک در نه ماه بارداری ایجاد شده، اما پس از

۱ آموزش و پرورش استان مازندران، ساری، ایران. (نویسنده مسؤول). hossein011etemad@gmail.com

۲ آموزش و پرورش استان مازندران، ساری، ایران.

۳ آموزش و پرورش استان مازندران، ساری، ایران.

تولد نیز تا مدتی نوزاد بخشی از وجود اوست، بخشی که بنا به شرایط روانی و اجتماعی مادر، میتواند خواستنی و مطلوب و یا ناخواسته باشد. همین امر بر کیفیت ارتباط مادر و کودک تأثیر میگذارد و نه تنها در میزان توجه و ارضای نیازهای مادی و جسمانی کودک مؤثر میافتد، بلکه بر رشد و تحول هیجانی و هوشی او نیز تأثیر میگذارد. سرعت رشد انسان از تولد و حتی پیش از تولد تا هفت سالگی مسئله ای است که کم و بیش در سرتاسر جهان به آن توجه کرده اند (قلتش و همکاران، ۲۰۱۷).

آموزش کودکان در سنین پایین از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. بسیاری از والدین تصور می کنند که آموزش کودکان باید در دوران پیش دبستانی یا دوران مدرسه آغاز شود. اما این طرز فکر بسیار اشتباه است. آموزش کودکان در سنین پایین نقش بسیار زیادی در یادگیری و رشد آنها دارد. کودکان ۴ ساله و ۵ ساله در سنین پایین استقلال و اعتماد به نفس زیادی دارند. اگر والدین بتوانند از نظر آموزشی در این سنین با کودکان خود کار کنند این موضوع بر آینده آنها تأثیر مهمی خواهد داشت. کیفیت فرایند تعامل بین کودک و مربی، و روش های آموزشی و تربیتی که به کار می رود با توجه به حساسیت، سهولت اثرپذیری، پایداری و عمق یادگیری کودکان در این دوران، موجب تسهیل فرایند آموزش و تحقق هر چه بهتر هدف های نظام آموزش و پرورش خواهد شد (راه پیمای، ۲۰۲۱).

پیش دبستان، سال های حساس شکل گیری شخصیت کودکان محسوب میشود (ایزدی و حجتی، ۲۰۱۷). این دوره نقش مهمی در تکامل کودک در ابعاد فیزیولوژیک، روانی، معنوی و اخلاقی و اجتماعی دارد. اغلب پیش دبستانی دوره آمادسازی کودک برای ورود به مدرسه به شمار می آید (چهری و همکاران، ۲۰۱۵). انتظار می رود طبق چارچوب همکاری های کشورهای اروپایی تا سال ۲۰۲۰، میزان مشارکت پیش دبستانی برای کودکان ۴ سال و بالاتر به نرخ ۹۵٪ (کوچوک توران و آکبابا آلتون، ۲۰۱۷). این یک واقعیت است که مراکز آموزش ابتدایی بر رشد و تکامل کودکان تأثیر قابل انکاری می گذارد (ویزنچیک یوتیک و گلاوینا، ۲۰۱۴). همچنان مشخص شده است که ارائه خدمات در سال های اولیه کودک موجب بهبود وضعیت تحصیلی، سلامتی، عملکرد اجتماعی و رفاه اقتصادی جامعه نیز می گردد (رینولد و همکاران، ۲۰۱۴). ویگوتسکی معتقد است که یادگیری ماهیت اجتماعی دارد و یادگیری کودکان متأثر از جو فکری اجتماع پیرامون آنها است (مرکر و هاو، ۲۰۱۲). از نظر وی بزرگسالان و معلمان نقش حیاتی در یادگیری کودکان دارند و در فرایند یادگیری، کودکان نیاز به هدایت بزرگسالان دارند (اوزتورک، ۲۰۱۶). یکی از اهداف مهم آموزشی این دوره ایجاد توانایی حل مسئله و خلاقیت در کودکان است، که علت آن، ایجاد آمادگی در افراد برای مقابله با شرایط متغیر و موقعیت های جدیدی است که مرتباً با آن رو به رو می شوند (اعظمی، جعفری و

کریمی، ۲۰۱۳). تورانس به عنوان یکی از پیشگامان پژوهش در مورد خلاقیت و تفکر خلاق معتقد است که کودکان خلاق به دنیا می آیند اما خلاقیت بسیاری از آنها در حدود ده سالگی افت می کند که علت آن را می توان در محیط های آموزشی رسمی و غیر رسمی، بی توجهی به آموزش و پرورش بویا و خلاق، به ویژه در سنین پیش دبستانی و دبستانی به عنوان عوامل اساسی مطرح نمود (منطقی، ۲۰۱۲). اما پرکاربردترین روش های مداخله در کودکان، بازی درمانی است. از دلایل موفقیت این روش، عدم نیاز به تفکر انتزاعی و مهارت های کلامی بالا در بروز رفتار است (اصغری و همکاران، ۲۰۱۱).

مهارت های حرکتی بنیادی به الگوهای بنیادی ویژه ای گفته می شود که پایه و اساس مهارت ها و اجراهای پیچیده تر ورزشی هستند و به دو دسته مهارت های حرکتی درشت (که در آنها از عضلات بزرگ بدن استفاده می شود) و مهارت های حرکتی ظریف (که در آنها از عضلات ظریف بدن استفاده می شود) تقسیم می گردند (عزیزی و همکاران، ۲۰۱۸) و می توانند از طریق ایجاد فرصت های تمرینی مانند بازی بهبود یابند (عزیزی و همکاران، ۲۰۱۸). این کودکان به بازی بیشتر از سایر فعالیت ها توجه می کنند (ادوارد و همکاران، ۲۰۱۰)؛ چراکه بازی، فعالیتی غریزی و نشاط آور است که مطابق مراحل رشد انسان تنظیم می شود (گراز و وات، ۲۰۱۰) و چون واسطه طبیعی کودک برای برقراری ارتباط می باشد، تقریباً در هر نوع روان درمانی که بر روی کودکان انجام می شود به کار برده می شود (کینسورثی و گارز، ۲۰۱۰). همچنین، بازی درمانی به تکنیک درمانی گفته میشود که برای درمان مشکلات و اختلالات کودکان مورد استفاده قرار می گیرد و در مقالات مختلف مورد تأکید قرار گرفته است (کینسورثی و گارز، ۲۰۱۰). بازی های دبستانی، بازی های قابل اجرا در مدارس می باشند. بازی های این پژوهش برگرفته از برنامه آمریکا می ورزش برای همه مؤسسه هیومن کتیک باشد. این برنامه با همکاری انجمن ملی، اسپورتایم ورزش و تربیت بدنی و هیومن کتیک به منظور فراگرفتن و به کارگیری مهارت های ورزشی و فعالیت های جسمانی از کودکی تا بزرگسالی طرح ریزی شده است. نتایج نشان می دهد که این برنامه بر بهبود مهارت های حرکتی درشت و دامنه توجه دانش آموزان دارای اختلالات مزمن مؤثر بوده است (عزیزی و همکاران، ۲۰۱۸).

مهارت حرکتی عامل مهمی برای درگیری فعالیت های فیزیکی و انگیزه ورزشی آینده (اریکسون، ۲۰۱۱)، احساسات مثبت نسبت به تربیت بدنی (پراون، واکلی، و هالند، ۲۰۰۵) و مشارکت در بازی های فعال بدنی شناخته شده است. (اسمیت و اندرسون، ۲۰۰۰). از این رو، مهارت های حرکتی نقش اساسی در پایه و اساس یک سبک زندگی فعال مادام العمر ایفا می کند (لوبانس و همکاران، ۲۰۱۰).

علاوه بر این، نشان داده شده است که تسلط بر مهارت‌های حرکتی، از جمله شایستگی حرکتی درشت و ظریف، نه تنها به سلامت جسمانی و رشد جسمانی کمک می‌کند، بلکه به طور قابل توجهی به رشد شناختی و اجتماعی کمک می‌کند (گاشاج و همکاران، ۲۰۱۹؛ لوبانس و همکاران، ۲۰۱۰)، زیرا باعث ارتقاء عزت نفس (اریکسون و کارلسون، ۲۰۱۱)، مهارت‌های شناختی درجه بالاتر (ون در فلس و همکاران، ۲۰۱۵)، سازگاری روانی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی می‌شود (بارت، حاجامی، و بارهایم، ۲۰۰۷).

علاوه بر این، بررسی‌های سیستماتیک اخیر در مورد بازی و خلاقیت به این نتیجه می‌رسند که نمی‌توان یک مورد قانع‌کننده برای بهبود یا تسهیل خلاقیت در بازی ایجاد کرد (لیلارد و همکاران، ۲۰۱۳؛ راس و دورنبرگ، ۲۰۱۹). با این حال، این امر خلاف واقع است زیرا هنگام مشاهده کودکان در حال بازی یا شرکت در بازی با کودکان، بسیاری از ما بلافاصله بازی را به عنوان یک فعالیت خلاقانه تجربه می‌کنیم. این پارادوکس نیاز به روشن شدن نظری رابطه بین بازی و خلاقیت به طور کلی و خلاقیت در کودکان به طور خاص دارد، زیرا به نظر می‌رسد در مورد تفاوت بین روش خلاقیت بزرگسالان و کودکان فقدان تأمل وجود دارد (لیلارد و تاگارت، ۲۰۱۹؛ لیلارد و همکاران، ۲۰۱۳؛ بیشتا و راس، ۲۰۰۸؛ راس، ۲۰۱۶).

در مورد بازی - چه نوع خلاقیتی در بازی وجود دارد؟ کوستلر به بازی اشاره ای نمی‌کند، که مجدداً بر عدم تعامل مشترک بین تحقیقات در مورد خلاقیت و تحقیق در مورد بازی تأکید می‌کند (سوتان-اسمیت، براون و پته، ۲۰۱۲). از یک طرف، همه انواع بازی‌ها خلاقانه نیستند. برای اینکه چیزی خلاقانه باشد، باید شامل ایجاد یک ترکیب جدید و مرتبط باشد، اما بسیاری از انواع بازی، مانند تمرین بازی یا بازی با قوانین، معمولاً اینطور نیستند. حتی تصور چیزی که وجود ندارد، مانند بازی وانمودی، به خودی خود خلاقانه نیست زیرا ممکن است در مورد بازآفرینی و کاوش چیزی آشنا یا موقعیت شناخته شده بازی باشد، مانند بازی کردن خانه. تنها زمانی که تخیل شامل یک عنصر بدیع می‌شود - آنچه کرافت (۲۰۰۰) آن را به عنوان تخیل تعریف می‌کند از این جهت که فراتر از بدیهیات می‌رود - خلاق می‌شود. طی دهه‌های اخیر، اهمیت تربیت اوان کودکی بخصوص دوره پیش دبستانی در رشد سالم کودکان و ایجاد بهزیستی آنان به طور فزاینده‌ای مورد تأکید قرار گرفته است (حکیمتر-پول، لاتینماکی و پیلاجا، ۲۰۲۱). شناسایی و درک عوامل تأثیرگذار بر کیفیت تربیت در این دوره و اتخاذ سیاست‌گذاریهای آموزشی مناسب را یکی از ابزارهای تحول کودک و حرکت به سوی توسعه پایدار تشخیص داده‌اند (خالقی نژاد، ۲۰۱۹). یکی از عوامل اساسی در رشد و ارتقای تربیت در این دوره

ناظر به کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری است؛ طبق مطالعات انجام شده بیشترین میزان یادگیری کودکان در دوران پیش از دبستان اتفاق میافتد. از سویی، استفاده از آموزشهای غنی و ثمربخش در این دوران، زمینه ساز بهبود یادگیری و تحول کودکان است (حسینی، حیدری و سعادت‌مند، ۲۰۱۹). در این راستا، همچنین، تدارک محیط یادگیری مناسب برای انجام دادن و یادگیری آنچه که برای کودکان امکانپذیر است و موجب رشد آنان میشود مورد تأکید است (اسوانبک-لاکسون و هیکیا، ۲۰۲۱).

مرور ادبیات مداخلاتی نشان می دهد، یکی از روش های مورد نظر متخصصان و بالینی گران کودک در برخورد با مشکلات رفتاری کودکان، بازی درمانی است؛ چراکه آنها این نوع مداخلات را رشد‌محور دانسته و به بررسی اثربخشی آن در جامعه ها و فرهنگ های مختلف تأکید دارند (کنل، ۱۹۹۹؛ لندرت، رای و براتون، ۲۰۰۹؛ مینی-والن، ۲۰۱۱). مبرهن است که دلیل این تأکید، به جنس و بافت درمانی بازی مربوط است. در اصل، بازی فرایندی است که همراه با تحرک و جنبش و احساس آزادی در انتخاب است. اگرچه برخی ها، بازی را عملی لذت بخش و بدون هدف مادی و مشترک بین حیوان و انسان می دانند (احمدوند، ۲۰۱۴)؛ ولی درحقیقت، کیفیت بازی در انسان ها کاملاً متفاوت است. به عنوان مثال، متخصصان امر، بازی را واسطه اصلی و طبیعی برقراری ارتباط بین کودک می دانند (اریکسون، ۱۹۹۳). همچنین، گروس (۱۸۹۸) بازی را یک انگیزه دهنده برای رشد ناقص ویژگی های ارثی می داند؛ یک روش طبیعی آماده شدن برای وظایف زندگی. سه مؤلفه آموزشی که گروس به آن اشاره می کند، نشان از اهمیت این فعالیت عالی انسانی دارد. به باور او، بازی در بطن خود دارای مؤلفه های کارگروهمی، نقش آفرینی و پیروی از قانون است. مؤلفه هایی که برای رشد اجتماعی اولیه بسیار مهم می نماید. بطور مثال کودکی که خاله بازی می کند، خود را برای دورانی از زندگی آماده می کند که قرار است خانواده ای را اداره کند. البته، علیرغم اهمیت بازی در دنیای رشدی کودک، یکی از دلایل تأکید متخصصان امر به این مقوله ی ارزشمند، نقش درمانی بازی است. البته ناگفته پیداست که علت مهم بودن بازی در حوزه ی درمانی آن است که بازی، زبان کودک و اسباب بازی ها، کلمات او هستند (لندرت، ۲۰۱۲). بررسی ادبیات نشان می دهد که با توجه به گرایشات نظری هر نظریه پرداز، رویکردهای متفاوتی به بازی درمانی وجود دارد. یکی از مداخلات امروزه برای ارتقای سطح رشدی و کاهش مشکلات کودکان، استفاده از هنر و بازی با جنس خلاقیت است (اسمیت و استکوکز، ۲۰۱۵؛ رادبخش، محمدیفر و کیانارثی، ۲۰۱۳؛ میرصادقی، ۲۰۰۶). درحقیقت، در این نگاه، از پتانسیل های هردو مقوله برای بهینه سازی سطح رشد کودک استفاده می

شود. این نوع بازی درمانی خلاقیت محور توسط لیانا الوینستین (۱۹۹۹) معرفی شد. در این نگاه، یکی از عمده ترین چالش ها در فرایند درمان، برای درمانگران، نگرانی از عدم توانایی در برقراری ارتباط با کودکان می باشد؛ زیرا درمانگران از مشارکت کودکان در جلسات درمانی نگران هستند؛ چراکه می ترسند نتوانند ارتباط کاملی با کودکان برقرار کنند. بنابراین ادغام تکنیک های جذاب و درحال توسعه در جلسات درمانی می تواند به مشارکت هرچه بیشتر کودکان و جلوگیری از رفتارهای ناخوشایند آنان کمک کننده باشد. بازی درمانی، نوعی حرکت از دنیای فکری انتزاعی به جهان تخیلی، آزادی، شور و هیجان کودکی، همراه با استعاره و خلاقیت است. فلذا، این بازی ها و روش های مبتنی بر هنر، کودکان را قادر به خنده، تشویق به انجام کار گروهی بعنوان یک سیستم، یادگیری بیشتر در مورد یکدیگر، کشف اندیشه ها و احساسات و تجربه های متفاوت در روابط یکدیگر می کند. بررسی ها نشان می دهد که کسب این قابلیت ها می تواند کودکان را در جهت مهارت های فردی و بین فردی یاری نماید. اهمیت این موضوع ضرورت انجام این پژوهش را به عمل آورد. در دنیای امروز، افزایش خلاقیت در سطوح مختلف جامعه خصوصا کودکان ضروری بوده تا با راه کارهای مناسب روان-شناختی بتوان زمینه رشد اقبال مختلف جامعه را فراهم نمود. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف تعیین اثر بخشی بازی درمانی بر مهارت های حرکتی و خلاقیت کودکان پیش دبستانی در شهرستان آمل انجام می شود و نتایج در اختیار مسئولین ذی ربط قرار خواهد گرفت. در این پژوهش ما به دنبال پاسخ به این سؤال بودیم که آیا بازی درمانی بر مهارت های حرکتی و خلاقیت کودکان تأثیر دارد؟

روش

این تحقیق از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر میزان کنترل متغیر مستقل از نوع شبه تجربی با پیش آزمون پس آزمون و گروه کنترل بود. جامعه آماری شامل کودکان پیش دبستانی شهرستان آمل بود. با توجه به ماهیت تحقیقات آزمایشی و نیمه آزمایشی که در آنها مداخله آزمایشی صورت می گیرد، حجم نمونه به ناچار می بایست محدود باشد تا شرایط برای کنترل و قرنطینه و اجرای دقیق مهیا شود و برای پژوهش های آزمایشی و نیمه آزمایشی حجم نمونه حداقل ۱۵ نفر در هر گروه نیاز است. بنابراین، در این مطالعه تعداد ۳۰ نفر از کودکان پیش دبستانی شهرستان آمل به عنوان واحدهای نمونه گیری تعیین شد. حجم نمونه به صورت در دسترس و همچنین بر اساس معیارهای ورود و خروج، ۳۰ نفر انتخاب شده که به صورت تصادفی در دو گروه تقسیم شد بر روی گروه آزمایش پس از پیش آزمون کاردرمانی اجرا شده و برای گروه گواه فقط تست انجام شد. برای

جمع آوری داده های اولیه جهت آزمون فرضیات تحقیق از پرسشنامه آزمون تفکر خلاق در عمل و حرکت تورنس (TCAM) و آزمون تبحر حرکتی برونینکس-اوزرتسکی استفاده شد. پس از پایان کار درمانی اطلاعات جمع آوری شده مورد تحلیل قرار گرفت.

پرسشنامه آزمون تفکر خلاق در عمل و حرکت تورنس^۱ ابزاری است که برای سنجش خلاقیت در کودکان خردسال طراحی شده و به جای اتکای صرف بر پاسخ های کلامی یا ترسیمی، خلاقیت را از طریق فعالیت های مبتنی بر عمل و حرکت ارزیابی می کند؛ به ویژه برای سنین پایین (تقریباً ۳ تا ۸ سال) مناسب است و معمولاً شاخص هایی مانند سیالی، اصالت و تخیل/تصور را در چند فعالیت ساختاریافته می سنجد. این ویژگی باعث می شود TCAM برای موقعیت هایی که محدودیت های زبانی یا نوشتاری/ترسیمی وجود دارد نیز کارآمد باشد و تصویری نزدیک تر به خلاقیت رفتاری-حرکتی کودک ارائه کند (تورنس، ۱۹۸۱).

آزمون تبحر حرکتی برونینکس-اوزرتسکی^۲، یک آزمون عملکردی فردی برای سنجش جامع مهارت های حرکتی ظریف و درشت در کودکان و نوجوانان است که معمولاً برای بازه سنی ۴ تا ۲۱ سال و ۱۱ ماه به کار می رود و با تکالیف هدفمند و نسبتاً «بازی گونه» تصویری از سطح تبحر حرکتی ارائه می کند. ساختار BOT-2 شامل ۸ خرده آزمون و چند حیطه/ترکیب است که حوزه هایی مانند کنترل حرکتی ظریف، هماهنگی، تعادل، سرعت و چابکی، و قدرت را پوشش می دهد (بروینکس-اوزرتسکی، ۲۰۰۵).

به منظور تجزیه و تحلیل داده های پژوهشی از روش های آماری در دو سطح توصیفی و استنباطی استفاده شد. در این تحقیق جهت تجزیه و تحلیل داده ها از روش های آمار توصیفی میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی) و آمار استنباطی از آزمون آماری کوواریانس چند متغیره با نرم افزار آماری SPSS نسخه ۲۱ استفاده شده است.

یافته ها

در جدول ۱ شاخص های توصیفی متغیر مهارت های حرکتی و خلاقیت در گروه کنترل و آزمایش (پیش آزمون) ارائه شده است. با توجه به داده ها مقایسه میانگین متغیر مهارت های حرکتی پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل کاهش یافته و دلالت بر این دارد که میانگین نمرات پس

1 Thinking Creatively in Action and Movement; TCAM

2 Bruininks-Oseretsky Test of Motor Proficiency

آزمون گروه آزمایش و کنترل تفاوت دارد. این امر به معنای آن است که متغیر مهارت های حرکتی گروه آزمایش پس از مداخله بالا رفته است. مقایسه میانگین متغیر خلاقیت پیش آزمون در دو گروه آزمایش و گواه دلالت بر این دارد که میانگین نمرات پیش آزمون تفاوت و فاصله چندانی ندارد. این امر به معنای همگنی نمرات دو گروه قبل از مداخله می باشد.

جدول ۱. شاخص های توصیفی متغیر مهارت های حرکتی و خلاقیت در گروه کنترل و آزمایش (پیش آزمون)

گروه کنترل				گروه آزمایش				
sd	M	Ma	Mi	sd	M	Ma	Mi	
۲/۵۰	۹۸/۱۳	۱۱۰	۲۲	۳/۳۹۸	۹۶/۵۳	۱۰۱	۲۱	متغیر مهارت های حرکتی
۷/۵۹	۱۰۰/۹۳	۱۳۰	۱۵	۳/۰۹	۱۲۱/۸۰	۱۲۵	۱۸	متغیر مهارت های حرکتی
۱۳/۸۱	۹۵/۴۰	۱۱۰	۳۵	۱۰/۷۸	۹۸/۵۳	۱۰۲	۳۲	خلاقیت

در جدول ۲ خلاصه تحلیل کوواریانس چندمتغیره در دو گروه آزمایش و کنترل از لحاظ نمرات پیش آزمون و پس آزمون در متغیرهای مورد پژوهش نشان داد که آزمونهای چهارگانه تحلیل کوواریانس مربوط به متغیرهای پژوهش از لحاظ آماری معنادار است. بنابراین دوگروه آزمایش و کنترل حداقل در یکی از متغیرهای مورد مقایسه دارای تفاوت معنادار هستند. خلاصه تحلیل کوواریانس تغییرات نمرات گروهها در متغیرهای مورد بررسی در جدول ۲ ارایه شده است.

جدول ۲. خلاصه تحلیل کوواریانس نمرات گروهها قبل و بعد از بازی درمانی

توان	Sig	F	MS	df	SS		
۰/۷۸۱	۰/۰۰۱	۴۸/۱۴	۱۱۵/۱۸	۲	۲۳۰/۳۶	مدل تصحیح شده	مهارت های
۰/۷۰۸	۰/۰۰۱	۶۵/۵۰	۵/۵۸۸	۱	۵/۵۸۸	پیگیری	حرکتی
۰/۰۸۰	۰/۱۳۸	۲/۳۳	۱۵۶/۷۳	۱	۱۵۶/۷۳	(پیش آزمون)	مهارت های حرکتی
۰/۴۴۸	۰/۰۰۱	۲۱/۹۰	۵۲/۴۱	۱	۵۲/۴۱	گروه	(آزمون)
۰/۶۶۶	۰/۰۰۱	۲۶/۹۵	۴۷۹۰/۰۸	۲	۴۷۹۰/۰۸	مدل تصحیح شده	
۰/۱۵۴	۰/۰۳۵	۴/۹۳	۴۳۷/۸۲	۱	۴۳۷/۸۲	پیگیری	خلاقیت
۰/۵۱۰	۰/۰۰۱	۲۸/۱۵	۲۵۰۱/۹۵	۱	۲۵۰۱/۹۵	(پیش آزمون)	خلاقیت
۰/۵۶۴	۰/۰۰۱	۳۴/۹۸	۳۱۰۸/۸۳	۱	۳۱۰۸/۸۳	گروه	گروه

در جدول فوق ملاحظه می- شود، در پس آزمون نمرات مهارت های حرکتی آزمایش (گروهی که مداخله دریافت کردند) با نمرات مهارت های حرکتی در گروه گواه تفاوت معنی داری وجود دارد (سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵). در نتیجه می توان دریافت که کسانی که مداخله دریافت می کنند، نسبت به دیگر افراد، مهارت های حرکتی بیشتری دارند. به طور کلی مشاهدات بیان می- کند که مداخله بر بهبود مهارت های حرکتی افراد با اندازه اثر (۰/۷۸۱) تاثیر گذار است. F مشاهده شده در سطح $\alpha = 0.01$ تفاوت معناداری را بین دو گروه آزمایش و کنترل در میانگین پیش آزمون، پس آزمون را نشان می- دهد. بنابراین می- توان نتیجه گرفت بازی درمانی بر مهارت های حرکتی کودکان اثربخش است.

همچنین، در پس آزمون نمرات خلاقیت آزمایش (گروهی که مداخله دریافت کردند) با نمرات خلاقیت در گروه گواه تفاوت معنی داری وجود دارد (سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵). در نتیجه می- توان دریافت که کسانی که مداخله دریافت می کنند، نسبت به دیگر افراد، خلاقیت بالاتری دارند. به طور کلی مشاهدات بیان می- کند که مداخله بر بهبود خلاقیت افراد با اندازه اثر (۰/۶۶۶) تاثیر گذار است. F مشاهده شده در سطح $\alpha = 0.01$ تفاوت معناداری را بین دو گروه آزمایش و کنترل در میانگین پیش آزمون، پس آزمون را نشان می- دهد.

بحث و نتیجه گیری

یافته های حاصل از آزمون کوواریانس نشان داد بازی درمانی بر مهارت های حرکتی دانش آموزان تاثیر دارد. بنابراین می- توان گفت از آنجایی که مهارت های حرکتی در سراسر دنیا مورد تأکید و توجه و استفاده متخصصان رشد حرکتی کودکان است، ارزیابی مهارت های حرکتی، مؤلفه های مهم در مشاهده، ثبت و تفسیر تغییرات در دوران کودکی است که از مهم ترین دوران زندگی انسان است و اساس و پایه زندگی آینده فرد در آن شکل می- گیرد. اگر در این مقطع سنی رشد کودک در تمام حیطه های آن مانند رشد حرکتی، اجتماعی و شناختی به کندی پیش رود یا از وضعیت طبیعی خارج شود، صدمات جبران ناپذیری به فرد و خانواده و در نهایت جامعه وارد می- شود. آگاهی والدین و مربیان در مورد رشد حرکتی کودک می- تواند نقش تعیین کننده ای در موفقیت سایر برنامه های رشدی و تحصیلی او داشته باشد. این موضوع می- تواند برای انجام اقدامات مداخله های بعدی مورد توجه قرار گیرد و از اختلال های بعدی کودکان جلوگیری کند و بازی درمانی یکی از راهکارهای بهبود این مهارت ها در کودکان است. همچنین یافته های حاصل از آزمون کوواریانس نشان بازی

درمانی بر خلاقیت دانش آموزان تاثیر دارد. میتوان گفت که، بازی درمانی می تواند نقش مهمی در افزایش خلاقیت کودکان ایفا نموده و در مداخلات مربوط به کودکان پیش دبستان جهت افزایش خلاقیت مورد استفاده قرار گیرد. در تبیین این یافته میتوان گفت که بازی درمانی قادر است میزان خلاقیت کودکان را در حالت کلی متأثر سازد. دراصل، در این نوع مداخله، بازی فرصتی را برای کودکان ایجاد میکند تا احساسهای خود را بدون ترس بیان کرده و از نمادها و ابزار بازی برای حل مشکلات خود بهره برد. به بیانی دیگر، بازی باعث ایجاد پل بین افکار و هیجانهایی درونی با دنیای بیرونی کودک میشود؛ به طوری که کودک میتواند بر دنیای بیرون کنترل داشته و در صورت نیاز آنرا تغییر دهد (لنדרث، ۲۰۱۲). همچنین، باید توجه داشت که بازی یک رفتار پیچیده با ظاهر ساده است. در بازی درمانی، کودکان بازی را به عنوان روشی جهت ابراز عواطف، رفتار اجتماعی، شدت رفتار و مشکلات خانوادگی، استفاده میکنند. درحقیقت، بازی بیشتر ناشی از انگیزه ی درونی است تا انگیزه ی بیرونی و این بازتاب درون کودک است (لنדרث، ۲۰۱۲، رای و براتون، ۲۰۰۹). لندرث معتقد است که بازی موجب میشود کودک احساسات و ارتباطات بیرونی اش را بیان کند و همچنین موجب توسعه ی تمایلات، مهارتهای ارتباطی و افزایش شادی و سازگاری کودک با محیط اطرافش میشود (لنדרث، ۲۰۱۲). به علاوه، بازی درمانی، دارای کیفیت غیرکلامی است و در قالب بازی خود را در دنیای واقعی نشان می دهد. موسستاکاس معتقد است بازی در بطن خود دارای آزادی است؛ یعنی کودکان در حین بازی میتوانند به صورت دلخواه و با آزادی کافی، به برون ریزی کامل دنیای درون خود بپردازند؛ آن نوع خودآشکارسازی که در نهایت باعث ارتقای بینش عاطفی، احساس ایمنی، شایستگی و ارزش میشود تجاربی که با خلاقیت در ارتباط است.

References

- Abdullah, B., Aziz, W. A. A., & Yusof, A. (2016). Level of motor skill development of preschool students. *Journal of Physical Education and Sport*, 16(Supplement Issue 2), 1095–1098.
- Ahmadvand, M.-A. (2014). *Psychology of play*. Payame Noor University. [In Persian]
- Asghari, N. S. M., Afroz, G. A., Bazargan, A., & Shokoohi, Y. M. (2011). The effect of puppet play therapy intervention on communicative skills of autistic children. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 13(49), 42–57.
- Azami, M., Jafari, A., & Karimi, N. (2013). Investigating the effect of life skills training on creativity increasing of primary pupils. *Innovation and Creativity in Humanities Science*, 2(3), 27–44.
- Azizi, A., Fatehizade, M., Ahmadi, A., & Jazayeri, R. (2018). Effect of child-parent relationship therapy on parenting stress and empowerment of parents with children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder. *Family Counseling and Psychotherapy*, 8(1), 27–46.
- Bart, O., Hajami, D., & Bar-Haim, Y. (2007). Predicting school adjustment from motor abilities in kindergarten. *Infant and Child Development*, 16(6), 597–615. <https://doi.org/10.1002/icd.514>
- Beirang, N., & Alivandi Vafa, M. (2020). The effectiveness of creativity-oriented play therapy on self-esteem, creativity, and shyness among shy elementary school students. *Education and Evaluation*, 13(52). [In Persian]

- Brown, L., Walkley, J., & Holland, B. (2005). Relationships between physical activity and fundamental motor skill proficiency in Victorian children. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 8, 74. [https://doi.org/10.1016/S1440-2440\(17\)30621-7](https://doi.org/10.1016/S1440-2440(17)30621-7)
- Chehri, M., Najafi Mehri, S., Ebadi, A., & Sarhangi, F. (2015). Assessing the health literacy level of parents of preschool children. *Iranian Journal of Pediatric Nursing*, 4(1), 1–10.
- Craft, A. (2002). *Creativity and early years' education: A lifewide foundation*. Continuum.
- Daemi, H., & Moghimi Bar Foroush, F. (2004). Standardization of creativity test. *Advances in Cognitive Science*, 6(3–4), 1–8.
- Edwards, N. A., Sullivan, J. M., Meany-Walen, K., & Kantor, K. R. (2010). Child parent relationship training: Parents' perceptions of process and outcome. *International Journal of Play Therapy*, 19(3), 159–173. <https://doi.org/10.1037/a0019409>
- Ericsson, I. (2011). Effects of increased physical activity on motor skills and marks in physical education: An intervention study in school years 1 through 9 in Sweden. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 16(3), 313–329. <https://doi.org/10.1080/17408989.545052>
- Ericsson, I., & Karlsson, M. K. (2011). Effects of increased physical activity and motor training on motor skills and self-esteem. *International Journal of Sport Psychology*, 42, 461–479.
- Erikson, E. H. (1993). *Childhood and society*. W. W. Norton & Company.
- Garza, Y., & Watts, R. E. (2010). Filial therapy and Hispanic values: Common ground for culturally sensitive helping. *Journal of Counseling & Development*, 88(1), 108–113. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2010.tb00157.x>
- Ghodousi, N., Sajadi, F., Mirzaie, H., & Rezasoltani, P. (2017). The effectiveness of cognitive-behavioral play therapy on externalizing behavior problems among street and working children. *Iranian Rehabilitation Journal*, 15(4), 359–366.
- Haga, M., Tortella, P., Asonitou, K., et al. (2018). Cross-cultural aspects: Exploring motor competence among 7- to 8-year-old children from Greece, Italy, and Norway. *SAGE Open*, 8(2), 1–9.
- Izadi, M., & Hojjati, H. (2017). The effect of poetry reading on self esteem of preschool children. *Journal of Pediatric Nursing*, 4(1), 51–58. <https://doi.org/10.21859/jpen-04018>
- Kinsworthy, S., & Garza, Y. (2010). Filial therapy with victims of family violence: A phenomenological study. *Journal of Family Violence*, 25(4), 423–429. <https://doi.org/10.1007/s10896-010-9303-y>
- Knell, S. M. (1999). Cognitive-behavioral play therapy. In *Handbook of psychotherapies with children and families* (pp. 385–404). Springer.
- Küçüküran, A. G., & Akbaba Altun, S. (2017). Motivations and barriers in promoting preschool education. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17(4). <https://doi.org/10.12738/estp.4.0368>
- Landreth, G. L., Ray, D. C., & Bratton, S. C. (2009). Play therapy in elementary schools. *Psychology in the Schools*, 46(3), 281–289. <https://doi.org/10.1002/pits.20374>
- Lillard, A. S. (2015). The development of play. In R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of child psychology and developmental science*. John Wiley & Sons.
- Lillard, A. S., Lerner, M. D., Hopkins, E. J., Dore, R. A., Smith, E. D., & Palmquist, C. M. (2013). The impact of pretend play on children's development: A review of the evidence. *Psychological Bulletin*, 139(1), 1–34.
- Lillard, A., & Taggart, J. (2019). Pretend play and fantasy: What if Montessori was right? *Child Development Perspectives*, 13(2), 85–90.
- Lubans, D. R., Morgan, P. J., Cliff, D. P., Barnett, L. M., & Okely, A. D. (2010). Fundamental movement skills in children and adolescents. *Sports Medicine*, 40(12), 1019–1035. <https://doi.org/10.2165/11536850-000000000-00000>
- Manteghi, M. (2012). The effects of creativity training on pre-school and elementary school students. *Journal of Curriculum Research*, 2(1), 1–28.
- Mercer, N., & Howe, C. (2012). Explaining the dialogic processes of teaching and learning: The value and potential of sociocultural theory. *Learning, Culture and Social Interaction*, 1(1), 12–21. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2012.03.001>
- Mirsadeghi, J. (2006). *The effect of art activities on increasing the creativity of elementary school children* (Master's thesis, Allameh Tabataba'i University). [In Persian]
- Öztürk, D. S. (2016). Is learning only a cognitive process? Or does it occur in a sociocultural environment?: "Constructivism" in the eyes of preschool teachers. *Journal of Education and Training Studies*, 4(4). <https://doi.org/10.11114/jets.v4i4.1268>
- Phillips, D., Hennenmann, J. B., Tylki-Szymanska, A., Borgwardt, L., Gil-Campos, M., Guffon, N., ... Lund, A. M. (2020). Use of the Bruininks–Oseretsky test of motor proficiency (BOT-2) to assess efficacy

- of velmanase alfa as enzyme therapy for alpha-mannosidosis. *Molecular Genetics and Metabolism Reports*, 23, 100586. <https://doi.org/10.1016/j.ymgmr.2020.100586>
- Pirkhaefi, A. (2009). *Torrance's creativity test guide* (Persian). Sina Behavioral Science Research Institute. [In Persian]
- Radbakhsh, N., Mohammadyfar, M.-A., & Kianarsi, K. (2013). The effectiveness of play and storytelling on increasing children's creativity. *Innovation and Creativity in Humanities Science*, 2(4), 177–195. [In Persian]
- Reche, I., & Perfectti, F. (2020). Promoting individual and collective creativity in science students. *Trends in Ecology & Evolution*. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2020.06.002>
- Reynolds, A. J., Richardson, B. A., Hayakawa, M., Lease, E. M., Warner-Richter, M., Englund, M. M., et al. (2014). Association of a full-day vs part-day preschool intervention with school readiness, attendance, and parent involvement. *JAMA*, 312(20), 2126–2134. <https://doi.org/10.1001/jama.2014.15376>
- Rezaei, M., Ghasemi, A., Kashi, A., & Vaez Mousavi, S. M. K. (2018). The effect of play therapy on motor skills and visual–motor integration in preterm toddlers. *Empowerment of Exceptional Children*, 9(1), 21–32. [In Persian]
- Russ, S. W., & Doernberg, E. A. (2019). Play and creativity. In J. C. Kaufman & R. J. Sternberg (Eds.), *The Cambridge handbook of creativity* (2nd ed., pp. 607–622). Cambridge University Press.
- Smith, S., & Stokes, P. (2015). Signs and wonders. *European Journal of Training and Development*.
- Smyth, M. M., & Anderson, H. I. (2000). Coping with clumsiness in the school playground: Social and physical play in children with coordination impairments. *British Journal of Developmental Psychology*, 18(3), 389–413. <https://doi.org/10.1348/026151000165760>
- Sutton-Smith, B., Brown, F., & Patte, M. (2012). From the streets of Wellington to the Ivy League: Reflecting on a lifetime of play—An interview with Brian Sutton-Smith. *International Journal of Play*, 1(1), 6–15.
- Torrance, E. P. (1981). *Thinking creatively in action and movement*. Scholastic Testing Service.
- Torrance, E. P. (1984). The role of creativity in identification of the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly*, 28, 153–156.
- Van der Fels, I. M. J., te Wierike, S. C. M., Hartman, E., Elferink-Gemser, M. T., Smith, J., & Visscher, C. (2015). The relationship between motor skills and cognitive skills in 4–16 year old typically developing children: A systematic review. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 18(6), 697–703. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2014.09.007>
- Visnjic Jevtic, A., & Glavina, E. (2014). Differences in children's play in homogeneous and heterogeneous classes in a kindergarten. *Croatian Journal of Education*, 16(Special Issue 1), 69–79.

The Effectiveness of Play Therapy on Motor Skills and Creativity in Preschool Children

Hossein Etemad¹, Nafiseh Sedaghat²,
& Ali Khanekeshi³

The preschool period is a sensitive developmental stage for acquiring motor skills and fostering creativity, and the quality of play-based experiences can shape children's neurocognitive developmental pathways. Play therapy, by providing structured yet flexible situations, increases opportunities for practicing motor coordination, problem solving, and creative expression within a safe and motivating environment. Therefore, examining the effectiveness of play therapy on preschool children's motor skills and creativity can provide applied evidence for educational–developmental interventions in kindergartens and preschool centers. The present study aimed to determine the effectiveness of play therapy in improving motor skills and enhancing creativity in preschool children, so that the strategies offered through this method could be used to promote creativity and motor development in early childhood. Using a quasi-experimental pretest–posttest design with a control group, 30 preschool children in Amol County were selected through purposive sampling and randomly assigned to the experimental and control groups. Participants were assessed at two time points on the Torrance creativity measure and a motor proficiency test. Analysis of covariance indicated that play therapy significantly improved motor skills and increased creativity in preschool children ($P < 0.05$). These findings suggest that play-based interventions, by creating opportunities for motor practice, interaction, and problem solving, can facilitate children's multidimensional development. Accordingly, implementing play therapy as a practical approach in preschool settings is recommended to promote motor development and creativity.

Keywords: effectiveness; play therapy; motor skills; creativity; children; preschool

1 Department of Education, Mazandaran Province, Sari, Iran (Corresponding author).
hossein011etemad@gmail.com

2 Department of Education, Mazandaran Province, Sari, Iran

3 Department of Education, Mazandaran Province, Sari, Iran